

Centre on Strategies for Public and Civil Entrepreneurs

Disruptief burgerschap: kansen voor nieuw burgerinitiatief

Slotlezing Project Vitale Maatschappij Health-Holland, 4 juli 2018
Den Haag

Dr. Steven P.M de Waal

@stevendewaal

www.publicspace.nl

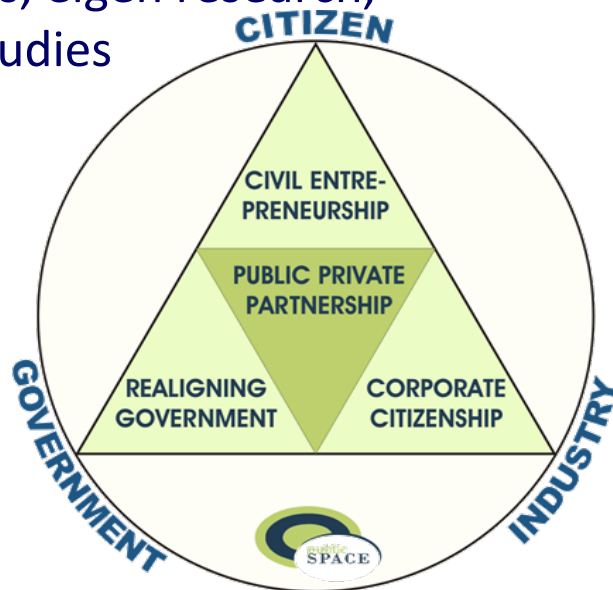
1

DenkNetwerk met Missie: “*Creating Winning Strategies for the Common Good*”

SPACE: Centre on Strategies for Public And Civil Entrepreneurs

Hoofdthema: Bevorderen Actief
Burgerschap en (Maatschappelijk)
Ondernemerschap

Middelen: Actieve website, social media,
debatbijdragen, lezingen, congressen,
boeken/publicaties, eigen research,
eigen debatten, studies

**Opgericht 2001. Zelfstandige stichting
sinds 2004**

Geen externe financiers of
opdrachtgevers; geen
compromisteksten: **Onafhankelijk**

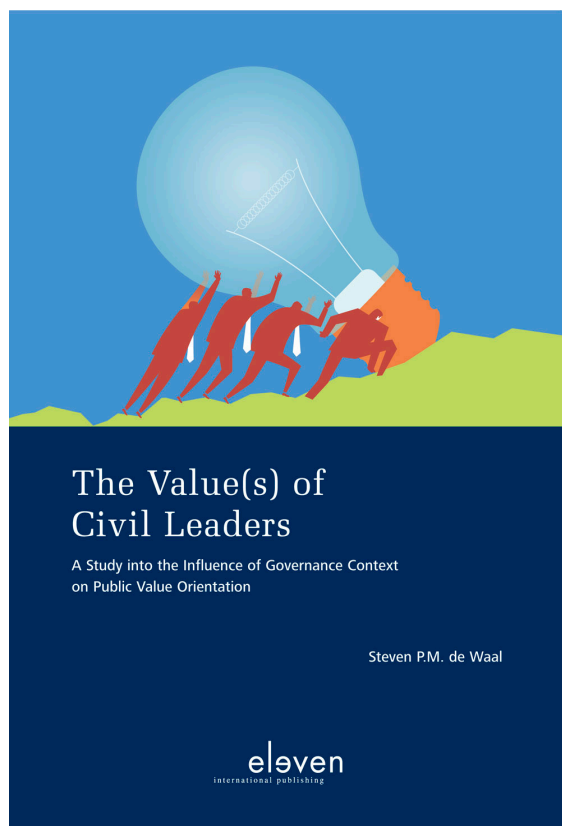
Geen rationele pretentie:

Missiegedreven

Niet winst- of subsidiegericht: **Non-Profit**

Per casus/issue op zoek naar beste
expertise en meningen: **DenkNetwerk**

Laatste boeken en boekbijdragen

Hoofdstuk over **Nederlands Publiek Leiderschap (2017)**

(zie ook <https://www.publicspace.nl/2018/02/14/nederlands-publiek-leiderschap/>)

Disruptie is belangrijkste term in strategieliteratuur

Concurrentie tussen platforms, ten koste van 'pipeline'-ondernemingen

Nieuwste definitie: toetreders van buiten reguliere markt door innovatieve rechtstreekse toegang tot doelgroep en hun wensen. Directe ruil en communicatie is sleutel.

Markt wordt overgenomen door klanten en hun koopkracht over te nemen

Platforms concurreren op ruil, bereik aan aanbod en vraagkant en realtime en global services; winner takes all; nieuwe grondstof is data.

Kenmerken:

- Gebruik grote informatie- en communicatiekracht 'at the fingertip', wereldwijd, massaal bereik (***Digital Civil Revolution***)
- Het is nog steeds een markt. Concurrentie nu tussen platforms. Succesfactoren aan consumentenkant: bereik en aanbod, sympathie, community, toegang, hands on service, eigen regie gevoel.
- Bezit is niet langer voorsprong, vaak achterstand (voorbeelden Uber en Airbnb).

Analyse Public SPACE: Disruptieve BurgerKracht als gevolg van deze onderliggende technologische revolutie

BurgerMacht niet langer alleen brave politieke retoriek. **It is not technology ('stupid'), it's the power and mentality.**

Hoofdkenmerken Technologische Revolutie vanuit burger:

- ***Slim*** Enorme, nog groeiende computer-power
- ***Klein en Mobiel*** Dichtbij persoon en persoonlijk, altijd 'at hand'
- ***Niet alleen data, ook beeld*** Real-time en Real-life, Publiek Theater belangrijker
- ***Massabereik, wereldwijd*** Connectie en Community, overal en altijd
- ***ICT Infrastructuur ('Internet')*** Wereldwijd werkend, overal toegang tot platforms en websites

Disruptie dus niet alleen markt, ook staat (nu al politiek) en civil society

Grote positieve effecten op burgerschap (gelukkig) niet wachten op overheidsbeleid

- Publieke opinie werkelijk publiek: klachten en (politieke) pressie veel gemakkelijker te organiseren
- Dat is nog de ouderwetse verhouding als klagende burger
- De technologie helpt vooral enorm bij burgers die zichzelf positief willen organiseren:
 - roep om en inzet van co-productie met bestaande publieke dienstverlening
 - burgercoöperaties
 - tegenmacht in informatie en data

Zichtbaar (ook wereldwijd) vooral op terreinen van zorg, buurtbeheer, onderwijs, veiligheid, energie.

Nederland keert terug naar haar geschiedenis van een vitale civil society: 'private for public'.

Beetje dom: participatie samenleving (nietszeggend pleonasme)

- **Teveel gemotiveerd als bezuiniging op collectieve kosten:** afwenteling van zorgen van trage en zwakke overheid, bureaucratisch wordt burgerinitiatief ook meteen verondersteld en zelfs opgelegd
- **Onderliggend burgerschapsbegrip te economisch-liberaal:** individueel (zelfredzaamheid), geen burgerorganisaties, geen impact op bestaande publieke organisaties
- **Te romantisch: niet belegd met macht, zoals:**
 - Right to Challenge (augustus 2016 CU/PvdA)
 - Vouchers (oa PGB)
 - Preferred positie op bepaalde sociale (!) criteria bij aanbesteding**(alledrie inmiddels expliciet gesteund in regeerakkoord 2017)**
 - Bijzondere governance-eisen vanuit commonsperspectief

**Wel hoopgevend:
voorbeelden van
maatschappelijk leiders
uit mijn
promotieonderzoek**

Echtpaar Sies: oprichters voedselbanken

- Inspiratie: christelijk geïnspireerd, mede vanuit persoonlijke omstandigheden; gestart in hun woonkamer, zelf in uitkering, later in container in Rotterdamse haven
- Innovatie: combinatie van directe hulp en milieudoelstelling
- Politieke weerstand
- Nu onderdeel Federatie Voedselbanken, wekelijks ca. 45.000 personen ontvangen pakket, waarvan 2.500 in Rotterdam

Paul Baan: Filantroop, social venturing

- Christelijk geïnspireerd (Warren Buffett filosofie)
- Rijk geworden met verkoop Baan Company
- Social venture filosofie van werken.
- Grootste activiteit in Nederland Vita Valley

Yolanda Eijgenstein: oprichter nieuw soort basisschool

- **Pionier iederwijs basisscholen:** gebaseerd op open curriculum en zelfsturing door kinderen
- **Na veel weerstand, uiteindelijk erkend door inspectie;** maar duurde haar toch allemaal te lang
- **Trigger:** gebrek aan karakter bij veel leiders en zichtbaar basisonderwijs eigen kinderen
- **Onderneemster:** Business Woman of the year (97), Direct Marketeer of the year (96)

Esther Hofstede: koppeling business en maatschappij

- Pionier **Samen voor Zeist**, business in the community concept:
- Ruilbeurs van goede bedoelingen bedrijven en burgers
- www.samenvoorzeist.nl
- Achtergrond: professional, zelfstandige

Jan Post: hoe het bedrijfsleven zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid moet nemen

- Ex-RvB Philips
- Voorzitter Rode Kruisvereniging
- Daarna Voorzitter **KvK Amsterdam**, daar **persoonlijk aanjager van projecten gericht op reïntegratie en meenemen zwakke groepen op arbeidsmarkt**

Jan van de Graaf: werkmeester op Trix Scheveningen

Moeilijkste groepen jongeren aan een ingewikkelde klus: schepen repareren. Grote nadruk op discipline, doen wat je belooft, op tijd zijn, vakmanschap, trots op je bijdrage.

Arie Schagen

- Ex CPN
- Begonnen als actievoerder namens de wijk, rond schoonmaak en publieke hygiëne, later via BOM ReVa* in veel meer: opknapbeurt, tennisterrein, zwembad, parkeren
- Door Hendriks/Tops in *'Het sloeg in als een BOM!'* (2002), beschreven als 'alledaagse doener'
- Ook wel 'wijkburgemeester' genoemd

* Buurt Ontwikkelings Maatschappij Regentesse Valkenbosch (wijk in Den Haag)

Zuster Witlox: opvang dak- en thuislozen

- Zusters Augustinessen, tijdlang moeder-overste
- Inspiratie: christelijk geloof
- Innovatie: fondsenwerving en reclame maken voor ruim 100 mannen op straat in Amsterdam-Centrum, aansluitend op eerste dag- en nachtopvang door zusters

Dominee Visser: zichtbare zorg

- Pauluskerk Rotterdam
- Inspiratie: een kerk van Jezus, verontwaardiging over slechte opvang
- Innovaties: Perron Nul, opvang in kerk

Disruptieve Burgermacht (FD: Introductie, augustus 2015; Disruptie Democratie, 20 januari 2018)

Anders denken

Zeggenschap

Disruptieve burger richt zijn leefomgeving zelf in

Woningcorporaties kunnen niet langer om de macht van de burger heen: met nieuwe platformen en apps krijgt een bewoner meer grip op de eigen woonomgeving.

Steven de Waal

De sector van woningcorporaties is het afgelopen jaar kritisch onderzocht en publiekelijk de maat genomen. Uiteindelijk leidde dit tot een nieuwe Woningwet, met belangrijke maatregelen zoals een centrale overheidsrechter, meer formele invloed op het beleid van huurders en gemeenten, en een beperking van het domein waarin corporaties mogen ondernemen. Opvallend is er nu duidelijkheid. De sector lijkt weer over te kunnen gaan tot zijn kernzaak. Business as usual.

Hierin schuilt een groot en gevaarlijk misverstand. De huiseigenaar, de hoge toon

18 **Opinie & Dialoog**

Zaterdag 20 januari 2018 | Het Financieel Dagblad

REFERENDA

Disruptie van de democratie: het directe kanaal

Waar de tv nog steeds onzinnigheids van politici brengt, heeft de burger allang zelf informatie- en opiniemacht

Steven de Waal

In politiek Den Haag woedt discussie over referenda. In het nieuwe regeringsakkoord is het afschaffen van de huidige referenduwet opgenomen, onder verwijzing naar het 'mislukken' van het laatste referendum, over Oekraïne. De politieke vraag is of deze politieke partijen sowieso referenda zijn en dus gemakkelijker vergen dan deze 'mislukking' aan eigen politiek mismanagement lag. Of dat de negatieve uitwerking van deze volksraadpleging de nieuwe coalitie niet bevat en deze dan maar van referenda in het algemeen af wil. Maar uiteindelijk is dit allemaal oude politieke strijd volgens onderwetse patronen.

Het opvallendste voor degenen die de 'disruptie' in de markt volgen en begrijpen, is dat politiek Den Haag meent dat het nog steeds zeggenschap heeft over directe democratie. Men heeft niet dat er door de moderne ICT- en sociale-media technieken en toepassingen in de vorm van apps, websites en platformen een nieuw direct en onafhankelijk kanaal is ontstaan. Een kanaal van, voor en tussen burgers. Hierlangs kunnen burgers te allen tijde en over ieder issue en soms voor een belangstellend en groot publiek — hun persoonlijke mening delen en daar steun voor verzamelen.

De publieke opinie is voor het eerst werkelijk publiek. De impact ervan zit niet alleen in de nog steeds voortgaande technologische vernieuwingen, maar vooral in de verbondenheid van heel veel mensen via hun pc en mobiele telefoon. Zo heeft Facebook wereldwijd circa 1,8 miljard maandelijkse gebruikers, van wie 1,2 miljard dagelijks. Dit is veel meer dan nationale politici bereiken. Deme-merken heeft dat wel ingezien en heeft inmiddels een 'techno-ambassadeur' naar Silicon Valley afgevaardigd.

Illustratief voor dit regeren van de nieuwe technologie was het gedrag van de Binnenhofers tijdens de onderhandelingen rond het nieuwe kabinet. Journalisten hingen met camera en microfoon op het Binnenhof rond, op zoek naar quotes van niets zeggende politici. Het verbaasde was dat de pers dit nog dagelijks bleef uitzenden ook. Het nieuwe directe kanaal is een directe concurrent van dit soort onzinnigheids. De nieuwe slag in het medialandschap en de platformeconomie is immers die om de schaarste aandacht van iedere burger, die inmiddels vele alternatieven heeft voor deze schamelde en saaië berisping.

Politiek is uiteindelijk een gevecht om de macht om de wereld in te kunnen richten naar jouw perspectief, belangen en normen. Het volk zit tegenwoordig online, komt elkaar daar tegen, kent elkaar, vormt 'communities', wisselt meningen en standpunten uit, komt tot consensus, die openwerpt voor communicatie. Vanuit het perspectief van dat nieuwe directe kanaal is de revolutionaire disruptieve vraag hoe veel volksvertegenwoordiging in formele democratische instituties een echte demo-

cratie daarbovenop dan nog nodig heeft. Welke macht geeft dat nieuwe directe kanaal dan aan burgers? Om te beginnen informatie-macht: ieder kan overal en te allen tijde relevante informatie op halen volgens de eigen vragen, checken op eerder onderzoek, checken op deskundigheid bij collega-burgers of experts en zelfs checken of de officieel ingehuurde experts te vertrouwen zijn. Zo vormen inmiddels burgers in Noord-Nederland een eigen expertise-community rond alles wat de NAM beweert of door experts laat beweren.

Vervolgens is er opinie- en communicatie-macht: de collectieve opinies worden gepubliceerd, volgens echte transparantie: namelijk hoeveel mensen

die opinie steunen. Een duidelijkheid die de oude kanalen alleen hebben bij polling (met vaak markante momenten in representativiteit) of verkiezingsuitslagen (dus achteraf). Voor de rest is er op de oude kanalen veel meningvorming uit kleine kring die wordt gebracht als groots en meeslepend. Zoals toen het Sociaal en Cultureel Planbureau aantoonde dat Nederland veel milder over migratie denkt dan de dominante gehouden preterden.

Die opinievorming onder burgers wordt dus geuit in publicaties 'op het web' en kan zo worden benut door belangrijke partijen. Zo werd de benoeming van Loek Hermans tot tijdelijk burgemeester van Zutphen tegengehou-

den door een persoonlijk appel tegen die beslissing via een website. Door een paar honderd Zutphenaren werd die afwijzing openlijk zichtbaar gestemd. De fractievoorzitters in de gemeenteraad draaiden vervolgens als een blad aan de boom; eerst steunden ze het besluit wel.

De nieuwste technologie laat ook toe dat we, voorbij het simpele like/dislike van Facebook en het even simpele ja/nee van referenda, collectieve opinies kunnen vormen. Online kunnen ingewikkelde discussies en uitwisseling van argumenten met zeer grote groepen burgers direct plaatsvinden, zoals sommige gemeenten nu toepassen. Het in conservatieve terrore veel aangehaalde beeld van dommeheid van volksraadplegingen wordt hier doorbroken juist dankzij nieuwe technologie. Dan blijven juist de bestaande referenda domme.

Dit leidt ten slotte tot publicatie-macht: die ingewonnen informatie, verzamelde opinies en beeldende observaties worden ongecensureerd en ongefilterd gepubliceerd op een voor iedereen toegankelijk kanaal.

Die politieke impact wordt natuurlijk ook aangetoond door het onderzoek in de Verenigde Staten naar de invloed van Russen op de uitkomst van de verkiezing van Donald Trump tot president. Het nieuwe directe kanaal is blijkbaar ook heel geschikt voor politieke manipulatie. Gelukkig is die manipulatie niet alleen in handen van vermogenden of politici met een grote campagnekas, zoals de succesvolle acties van #MeToo en #PINKactie laten zien.

Een deel van de strijd om de macht wordt dan ook toernemen en strijd tussen deze kanalen. Alle openlijke discussies hierover moeten dus met een flinke politieke korrel zout worden genomen.

Daarom begon Trump meteen na zijn verkiezing over 'fakenews', terwijl hijzelf een van de producerende partijen van veelvuldig fakenews is en wellicht zijn verkiezingsoverwinning erop gebaseerd is. Pas dus ook op voor de openbaarheid genuanceerde en deskundige kritiek op het nieuwe directe kanaal, zoals het verwijzen naar de onbetrouwbaarheid van de media. Dit blijkt vaak te komen van degenen die een positie hadden in de oude kanalen.

De disruptie in de markt heeft inmiddels de zakenwereld geleerd dat alleen het omarmen en naar je toe halen van dit directe kanaal je voortbestaan veilig stelt. Politici moeten ook de macht van het directe kanaal niet als bedreiging zien, maar als kans en aanvulling. Een tijdige omarming van deze nieuwe technologische werkelijkheid leidt tot de leef- en informatie wereld van burgers zal verhoeden dat gekozen democratie wordt ondermijnd en alleen nog de bordkronen toetsstukje in Den Haag is, waar dan onderwetse tv nog over bericht. Nog een lange weg te gaan, maar: revolutie komt altijd sneller dan je verwacht.

Steven de Waal, oud-voorzitter van Boer & Croon, is oprichter van de denktank Public Space Foundation.

De zakenwereld weet: alleen het omarmen en naar je toe halen van directe kanalen stelt je voortbestaan veilig

Grootste Nederlandse problemen met dit actieve burgerschap

- a. **Wet van de remmende voorsprong:** lobbies van huidig professioneel en duur aanbod vinden vaak steun in politiek

(bekend uit disruptieliteratuur: incumbents verdedigen zich eerst conservatief)

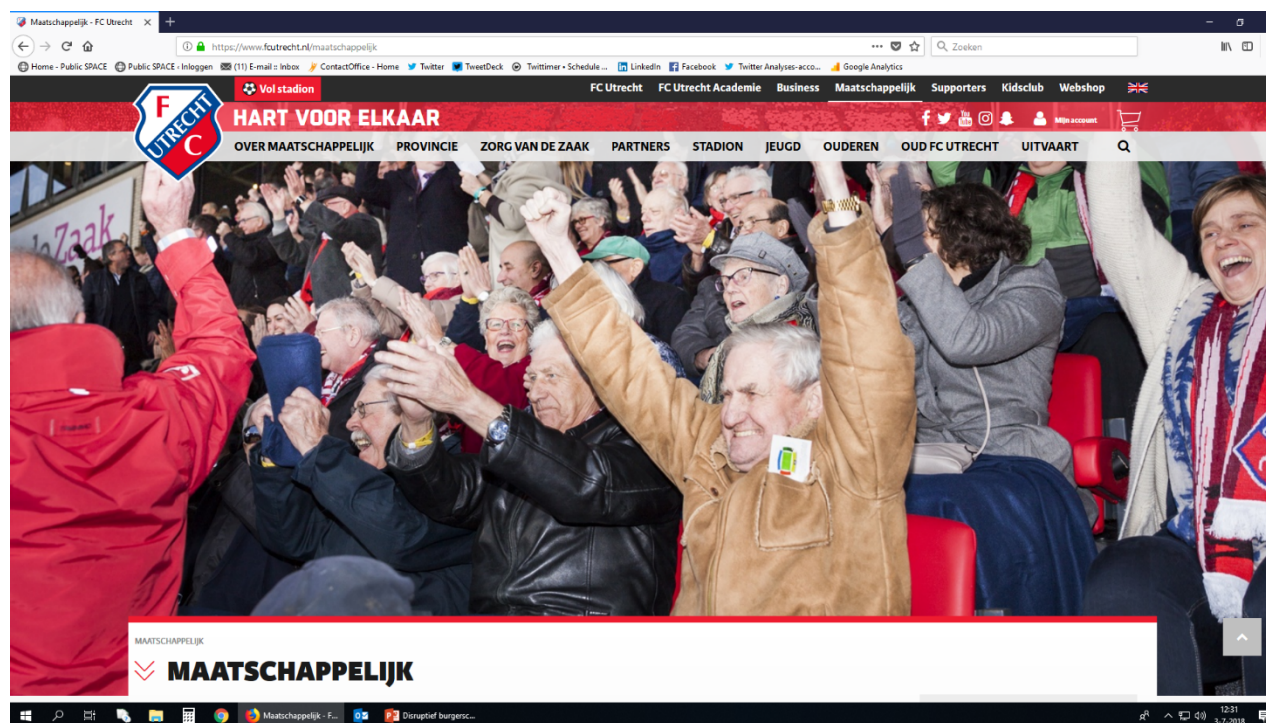
- b. **PolderPaternalisme:** het regentesk en in kleine kring beter weten voor die arme, kwetsbare, passieve burger
- c. **Maatschappelijke Ondernemingen* als private façade**
- d. **Decentralisatie naar gemeenten als schijnbeweging** naar zgn. meer burgermacht
- e. **Politiek meent monopolie op publieke zaak en publieke opinie te hebben:** profileringsprobleem als burgers meer zelf doen en dat bekend wordt (**falende overheid- syndroom**).

* Concept uit drs. SPM de Waal (2000)

**Het is dus een machts-,
media- en
framinggevecht!**

Maar nog steeds hoopgevend: ook voetbalclubs krijgen we maatschappelijk: FC Utrecht*

- * Door oplossing bestuurlijke crisis hierin gestapt per 2007, gesaneerd en gereorganiseerd en verkocht aan grootaandeelhouder, nu voorzitter Golden Share Stichting Continuïteit met o.a. bijzondere bevoegdheid rond maatschappelijk profiel